ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ANTONIO LA PERGOLA

της 16ης Οκτωβρίου 1997 *

I — Αντικείμενο της παρούσας δίκης και περιεχόμενο του μέτρου που η Επιτροπή θεωρεί αντίθετο προς το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ

1. Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζήτησε από το Δικαστήριο να διαπιστώσει στην παρούσα δίκη βάσει του άρθρου 171 της Συνθήκης ΕΚ (στο εξής: Συνθήκη) ότι η Γαλλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας υπόψη, κατά τήν έκδοση της υπουργικής αποφάσεως 93-999, της 9ης Αυγούστου 1993, περί των παρασκευασμάτων με βάση το foie gras (φουά γκρα, δηλ. παχυνθέν συκώτι χήνας ή πάπιας), τις σχετικές με την αμοιβαία αναγνώριση εμπεριστατωμένη γνώμη και αιτιολογημένη γνώμη που η Επιτροπή διατύπωσε αντιστοίχως την 1η Φεβρουαρίου 1992 και στις 14 Οκτωβρίου 1994, παρέβη τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 30 της Συνθήκης.

2. Δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων στην παρούσα δίκη ότι, από τον δέκατο έβδομο αιώνα η εικόνα του foie gras είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη γαλλική γαστρονομική παράδοση. Κατά τα λοιπά, ακόμη και σήμερα η Γαλλία κατέχει άκρως σημαντική θέση στην αγορά του προϊόντος αυτού, καλύπτοντας κατά μέσον όρο περί το 80 % της παγκόσμιας παραγωγής του foie gras και περί το 95 % της χρησιμοποιήσεώς του. Επί πλέον, περί το 90 % της γαλλικής παραγωγής αμιγούς foie gras και παρασκευασμάτων με βάση το foie gras καταναλίσκεται στην εγχώρια αγορά [1].

Εκτός αυτού, η παραγωγή, η μεταποίηση και η εμπορία του foie gras εξακολουθούν να οργανώνονται, ακόμη και στις άλλες χώρες παραγωγής, σύμφωνα με συνήθειες και επαγγελματικούς κανόνες που έγιναν σταδιακώς αποδεκτοί στη Γαλλία και κωδικοποιήθηκαν στη συνέχεια από τον νομοθέτη του κράτους αυτού. Πράγματι — και τούτο δεν εκπλήσσει καθόλου —, οι ονομασίες πωλήσεως του foie gras και των παρασκευασμάτων με βάση το foie gras αποτελούν το αντικείμενο λεπτομερούς ρυθμίσεως στη Γαλλία από το 1912. Άλλωστε, οι ονομασίες στη γαλλική γλώσσα χρησιμοποιούνται ευρέως — συχνά παραπλεύρως της κατά λέξη μεταφράσεως στην εθνική γλώσσα — σε άλλα κράτη μέλη και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

3. Η προαναφερθείσα υπουργική απόφαση 93-999, της 9ης Αυγούστου 1993 (στο εξής: υπουργική απόφαση), η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1994, καθορίζει λεπτομερώς τη σύνθεση και εισάγει μερικά κριτήρια σχετικά με την παραγωγή των ακολούθων παρασκευασμάτων που έχουν ως βάση foie gras (βλ. το άρθρο 2): foie gras

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — Σύμφωνα με αριθμητικά στοιχεία που παρασχέθηκαν από τη Γαλλική Κυβέρνηση και αφορούν το έτος 1995, τα μόνα κράτη μέλη όπου η κατανάλωση foie gras ανήλθε σε σημαντικό επίπεδο είναι — εκτός από τη Γαλλία (με κατανάλωση περί τους 12 500 τόνους) — η Ισπανία, το Βέλγιο και η Γερμανία (που καταναλώσαν αντιστοίχως περί τους 250, 150 και 100 τόνους του προϊόντος αυτού).

entier, foie gras, bloc de foie gras (τα τρία αυτά παρασκευάσματα έχουν ως βάση foie gras χήνας *ή* πάπιας), parfait de foie, médaillon ή pâté de foie, galantine de foie και mousse de foie (τα τέσσερα τελευταία παρασκευάσματα έχουν ως βάση foie gras χήνας, foie gras πάπιας ή foie gras χήνας *και* πάπιας).

Ειδικότερα, η υπουργική απόφαση καθορίζει για κάθε ένα από τα πιο πάνω προϊόντα την κατώτατη περιεκτικότητα σε foie gras (βλ. το άρθρο 2) [2], καθώς και τα συστατικά που επιτρέπονται, είτε είναι αναγκαία είτε είναι πρόσθετα (βλ. τα άρθρα 3 έως 10). Το άρθρο 12 καθορίζει την ανώτατη περιεκτικότητα ζαχαρόζης (0,2 %) και καρυκευμάτων (4 %) για όλα τα παρασκευάσματα που αποτελούν αντικείμενο της υπουργικής αποφάσεως· επί πλέον, για κάθε ένα από αυτά, η υπουργική απόφαση καθορίζει την ανώτατη περιεκτικότητα σε graisse de pochage και homogénat [3] και/ή νερό, το ανώτατο ποσοστό υγρασίας, καθώς και συγκεκριμένο τρόπο παρουσιάσεως ή συσκευασίας (βλ. τα άρθρα 3 έως 8) [4]. Τέλος, στα άρθρα 9 και 10 της υπουργικής αποφάσεως, ο Γάλλος νομοθέτης καθόρισε τις προϋποθέσεις που διέπουν τις ονομασίες πωλήσεως στις οποίες γίνεται τυχόν μνεία της υπάρξεως ύδνου (τρούφας) και επέβαλε την υποχρέωση αναγραφής της ενδείξεως «σε ζελέ» για να συμπληρωθεί η ονομασία πωλήσεως όταν το παρασκεύασμα περιβάλλεται από ζελέ.

4. Το άρθρο 1 της υπουργικής αποφάσεως απαγορεύει την κατοχή (με σκοπό την πώληση ή τη δωρεάν διανομή), την εμπορία και τη δωρεάν διανομή παρασκευασμάτων με βάση foie gras που δεν πληρούν τα τασσόμενα με την απόφαση αυτή κριτήρια συνθέσεως, παραγωγής και παρουσιάσεως, τα οποία διέπουν κάθε μία από τις προαναφερθείσες ονομασίες πωλήσεως.

5. Ωστόσο, η υπουργική απόφαση επιτρέπει την εμπορία προϊόντων αλλαντοποιίας των οποίων στην ονομασία πωλήσεως (η οποία είναι διαφορετική από αυτές που καθορίζει το άρθρο 2) γίνεται μνεία της υπάρξεως foie gras, αρκεί το ποσοστό του foie gras που χρησιμοποιείται στα εν λόγω προϊόντα να είναι τουλάχιστον 20 %. Στην περίπτωση αυτή, η ονομασία πωλήσεως πρέπει να συμπληρώνεται με την ένδειξη «συκώτι χήνας» ή «συκώτι πάπιας» (βλ. το άρθρο 13).

II — Επιχειρήματα των διαδίκων

6. Κατά την *Επιτροπή*, η υπουργική απόφαση αντίκειται στις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων διατάξεις της Συνθήκης, καθόσον δεν προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση των παρασκευασμάτων με βάση foie gras που νομίμως παράγονται και διατίθενται στο εμπόριο

2 — Κατά την υπουργική απόφαση, το foie gras entier, το foie gras και το bloc de foie gras συντίθενται αποκλειστικώς από foie gras και καρυκεύματα· εξάλλου, η κατώτατη περιεκτικότητα σε foie gras είναι για το parfait de foie 75 % και για το médaillon ή pâté de foie, το galantine de foie και το mousse de foie 50 %. Σημειωτέον ότι κατά τον υπολογισμό του ποσοστού του foie gras δεν λαμβάνονται υπόψη ορισμένα συστατικά (παραδείγματος χάριν, το graisse de pochage — το οποίο ορίζεται ως «το λίπος που εκρέει από το foie gras κατά τη μεταποίηση του foie gras» — και τα υπολείμματα στην περίπτωση του parfait de foie, του galantine de foie και του mousse).

3 — Το homogénat ορίζεται ως «το σύνολο που δημιουργείται από το μέρος του foie gras που δεν διατήρησε την υφή του κομματιού μετά την ένωση κομματιών μάζας κατώτερης των 20 γραμμαρίων».

4 — Παραδείγματος χάριν, ο ανώτατος αριθμός κομματιών λοβού (μάζας όχι κατώτερης των 20 γραμμαρίων) στην περίπτωση του προσυσκευασμένου foie gras entier καθαρής μάζας όχι ανώτερης των 250 γραμμαρίων (βλ. το άρθρο 3) και η κατώτατη συνολική μάζα των κομματιών (μάζας όχι κατώτερης των 10 γραμμαρίων) όταν γίνεται μνεία αυτών στην επισήμανση του bloc de foie gras (βλ. το άρθρο 5).

εντός άλλων κρατών μελών — δηλαδή σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ή με νόμιμες μεθόδους παραγωγής — υπό ονομασίες όμοιες με αυτές που διέπει η υπουργική απόφαση.

7. Η Επιτροπή θεωρεί ότι, καίτοι το βαλλόμενο μέτρο έχει αδιακρίτως εφαρμογή και επί των εγχωρίων προϊόντων και επί των προϊόντων που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη, το γεγονός ότι κοινόχρηστες ονομασίες πωλήσεως προβλέπονται μόνο για τα παρασκευάσματα με βάση foie gras που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ποιότητας και συνθέσεως που επιβάλλει ο Γάλλος νομοθέτης συνιστά — ελλείψει ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως — μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό εισαγωγής.

Ειδικότερα, η υπουργική απόφαση συνεπάγεται σημαντικό ανταγωνιστικό μειονέκτημα εις βάρος των παραγωγών, ιδίως δε των αλλοδαπών, που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τις καθοριζόμενες από τον Γάλλο νομοθέτη ονομασίες για να διαθέσουν στο εμπόριο προϊόντα που μπορούν μεν να υποκαταστήσουν τα παραδοσιακά προϊόντα, είναι όμως νεωτεριστικά. Εφόσον οι παραγωγοί αυτοί είναι αναγκασμένοι να προσφεύγουν σε ονομασίες πωλήσεως διαφορετικές από αυτές που έχουν ήδη καθιερωθεί στην αγορά, η ελευθερία ανταγωνισμού που έχουν οι πιο πάνω παραγωγοί περιορίζεται σημαντικά.

8. Κατά την Επιτροπή, η επιβολή περιορισμών στην εμπορία εντός της Γαλλίας τροφίμων νομίμως παρασκευαζομένων και διατιθεμένων στο εμπόριο εντός άλλων κρατών μελών είναι θεμιτή μόνον όταν με αυτή επιδιώκεται να ικανοποιηθούν επιτακτικές ανάγκες δημοσίου συμφέροντος και εφόσον είναι όντως ανάλογη με τον σκοπό αυτόν.

9. Πάντως, η Επιτροπή ομολογεί ότι η υπουργική απόφαση ανταποκρίνεται στις επιτακτικές ανάγκες που ανάγονται στην προστασία των Γάλλων καταναλωτών και στην ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών εντός της εγχώριας αγοράς.

Ωστόσο, παρατηρεί ότι η απαγόρευση εμπορίας εντός της Γαλλίας, υπό μία από τις ονομασίες πωλήσεως που διέπει η υπουργική απόφαση, των παρασκευασμάτων με βάση foie gras που δεν ανταποκρίνονται στις επιβαλλόμενες με την υπουργική απόφαση απαιτήσεις συνθέσεως, παραγωγής και παρουσιάσεως είναι τόσο αυστηρή ώστε — ελλείψει ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως — καταλαμβάνει και προϊόντα της αλλοδαπής που διαφοροποιούνται από τη γαλλική συνταγή *μόνο περιθωριακά*.

Κατά συνέπεια, το επίμαχο μέτρο δημιουργεί στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών εμπόδια δυσανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

10. Η Επιτροπή δέχεται ότι η καταστολή της απάτης συνιστά θεμιτό σκοπό, αλλά αμφισβητεί τη λύση που υιοθετήθηκε με την υπουργική απόφαση για να εξασφαλιστεί

στους καταναλωτές η δυνατότητα να επιλέγουν, έχοντας πλήρη γνώση των πραγμάτων, τα προϊόντα που θεωρούν ως ιδιαίτερης ποιότητας καθότι έχουν παρασκευαστεί με βάση συγκεκριμένες πρώτες ύλες ή έχουν δεδομένη περιεκτικότητα ενός χαρακτηριστικού συστατικού. Προς τούτο, υποστηρίζει η Επιτροπή, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν λιγότερο περιοριστικά μέσα. Σ' αυτά περιλαμβάνεται προ πάντων, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου [5], μια κατάλληλη επισήμανση σχετικά με τη φύση του πωλουμένου προϊόντος ή το ποσοστό των χρησιμοποιημένων πρώτων υλών: μια επισήμανση ανάλογη, όσον αφορά τις πληροφορίες που περιέχει και τη δυνατότητα να γίνει κατανοητή από τους καταναλωτές του κράτους εισαγωγής, με την ονομασία πωλήσεως που αποτελεί αντικείμενο της ρυθμίσεως.

Άλλωστε, οι αρμόδιες εθνικές ελεγκτικές αρχές θα φροντίζουν όπως τα παρασκευάσματα με βάση foie gras που διατίθενται στο εμπόριο εντός της Γαλλίας υπό μία από τις ονομασίες πωλήσεως που προβλέπει η υπουργική απόφαση περιέχουν πράγματι, για να δώσω μόνον ένα παράδειγμα, το ποσοστό του foie gras που αναγράφεται στην επισήμανση. Κατά συνέπεια, εφόσον οι υπεύθυνοι για την πώληση προϊόντος σημαντικά διαφορετικού από εκείνο που καλύπτει η χρησιμοποιηθείσα ονομασία θα μπορούν να διωχθούν βάσει του νόμου, από την αμοιβαία αναγνώριση παρασκευασμάτων που παράγονται νομίμως στην Κοινότητα δεν θα δημιουργηθεί ιδιαίτερος κίνδυνος αθεμίτου ανταγωνισμού και εξαπατήσεως των καταναλωτών.

11. Η Επιτροπή θεωρεί, εξάλλου, αβάσιμη την άποψη ότι από την αμοιβαία αναγνώριση παρασκευασμάτων που νομίμως παράγονται και διατίθενται στο εμπόριο εντός της Κοινότητας θα υφίσταται κίνδυνος να ωθηθούν στο μέλλον ένας ή περισσότεροι Γάλλοι παραγωγοί — για τους οποίους θα εξακολουθούν να ισχύουν, και μάλιστα μόνο γι' αυτούς, οι αυστηρότερες τεχνικοεμπορικές απαιτήσεις της υπουργικής αποφάσεως — να εγκατασταθούν σε άλλο κράτος μέλος (ή να εξάγουν εκεί ολόκληρη την παραγωγή τους ή μέρος αυτής για να την επανεισάγουν κατόπιν στη Γαλλία) με μοναδικό σκοπό να επωφεληθούν μιας περισσότερο ανεκτικής ρυθμίσεως. Τον κίνδυνο αυτόν επικαλέστηκε η Γαλλική Κυβέρνηση για να αποδείξει το μη δυσανάλογο της υπουργικής αποφάσεως.

Η Επιτροπή παρατηρεί συναφώς ότι, για να αποτραπεί ένας τέτοιος κίνδυνος νοθεύσεως του εμπορίου θα αρκούσε να εκδώσουν οι γαλλικές αρχές νομοθέτημα που να περιέχει ρήτρα αμοιβαίας αναγνωρίσεως πανομοιότυπη ή παρόμοια με εκείνη που πρότειναν παλαιότερα οι υπηρεσίες της Επιτροπής [6] και να παραθέτει τα κριτήρια της «σταθερής» παραγωγής με «παραδοσιακές» μεθόδους.

12. Τέλος, η Επιτροπή υπενθυμίζει το κατά την άποψή της ασυμβίβαστο της υπουργικής αποφάσεως με το άρθρο 30 της Συνθήκης, παρ' όλον ότι ομολογεί ότι μια ρήτρα αμοιβαίας αναγνωρίσεως — δεδομένης της ελλείψεως ισοδυνάμων ρυθμίσεων εντός των

5 — Η Επιτροπή υπενθυμίζει ειδικά την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1980, 27/80, Fietje (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 517).

6 — Από τη δικογραφία προκύπτει ότι το κείμενο της ρήτρας που πρότεινε η Επιτροπή είναι το εξής: «Τα προϊόντα με βάση foie gras που παρασκευάζονται σταθερώς και νομίμως με παραδοσιακές μεθόδους που χρησιμοποιούνται σε άλλα κράτη μέλη της ΕΟΚ δύνανται να διατίθενται στο εμπόριο επί του γαλλικού εδάφους.»

άλλων κρατών μελών και ενόψει της κατά πάσα πιθανότητα τηρήσεως του γαλλικού μέτρου από τους άλλους παραγωγούς της Κοινότητας — δεν θα είχε άμεσο αποτέλεσμα.

Ζητώντας την προσθήκη της ρήτρας αυτής σε ρύθμιση που προορίζεται να ισχύσει επί μακρόν, η Επιτροπή επικέντρωσε την προσοχή της στα δυνητικά αποτελέσματα της ρυθμίσεως αυτής στο μέλλον. Η ρήτρα θα εξασφαλίσει ότι τα παρασκευάσματα με βάση foie gras που δεν πληρούν τους κατά τη γαλλική νομοθεσία όρους συνθέσεως, παραγωγής και παρουσιάσεως και που νομίμως παράγονται και διατίθενται προς πώληση εντός άλλου κράτους μέλους υπό μία από τις ονομασίες πωλήσεως τις οποίες διέπει η υπουργική απόφαση θα μπορούν νομίμως να διατίθενται στο εμπόριο υπό τις ίδιες ονομασίες ακόμη και επί του γαλλικού εδάφους.

Εξάλλου, η Επιτροπή επικαλείται την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία οι εθνικές νομοθεσίες περί προστασίας των καταναλωτών σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να χρησιμεύουν για την παγίωση συγκεκριμένων καταναλωτικών συνηθειών, με σκοπό τη διατήρηση κεκτημένων πλεονεκτημάτων της εγχώριας βιομηχανίας που ασχολείται με την ικανοποίηση των συνηθειών αυτών [7].

13. Από την πλευρά της, η *Γαλλική Κυβέρνηση* ομολογεί — χρησιμοποιώντας, είναι αλήθεια, μια κάπως διφορούμενη διατύπωση — ότι η υπουργική απόφαση «ενδέχεται, σε ορισμένα σημεία, να συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος».

Εντούτοις, ο σκοπός του επίμαχου μέτρου δεν έγκειται στο να επιβληθεί η χρησιμοποίηση ονομασιών που έχουν καθοριστεί αυθαιρέτως, αλλά στο να αποφευχθεί η χρησιμοποίηση ορισμένων συνηθισμένων ονομασιών — οι οποίες σήμερα έχουν καταστεί στη πράξη ένα είδος «σήματος αναγνωρίσεως» ή «εγγυήσεως ποιότητας» — με σκοπό την εμπορία προϊόντων που δεν πληρούν τα αντικειμενικά κριτήρια συνθέσεως, παραγωγής και παρουσιάσεως τα οποία, για τους καταναλωτές, πληρούν παραδοσιακώς οι ονομασίες αυτές.

Συνεπώς, η υπουργική απόφαση δικαιολογείται από τις επιτακτικές ανάγκες που ανάγονται στην προστασία των καταναλωτών και στην ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών, οι οποίες αξίζουν ιδιαιτέρως να τυγχάνουν προστασίας στην περίπτωση προϊόντων με αρκετά υψηλή τιμή. Επί πλέον, η Γαλλική Κυβέρνηση φρονεί ότι η υπουργική απόφαση είναι ανάλογη με τις ανάγκες αυτές.

14. Ειδικότερα, όσον αφορά τις ονομασίες foie gras entier, foie gras και bloc de foie gras — που η υπουργική απόφαση, όπως παρατήρησα, προβλέπει μόνο για τα παρασκευάσματα που περιέχουν *αποκλειστικώς* foie gras, πλήρες ή σε κομμάτια —, η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το υπό εξέταση μέτρο συμβιβάζεται πλήρως με την οδηγία

7 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, την απόφαση της 12ης Μαρτίου 1987, 178/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1987, σ. 1227, σκέψη 32).

79/112/ΕΟΚ [8] (στο εξής: οδηγία), η οποία, ελλείψει εναρμονίσεως των περί ων πρόκειται ονομασιών πωλήσεως, αποτελεί τη μοναδική κοινοτική ρύθμιση που έχει εφαρμογή επί των ονομασιών αυτών.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας διευκρινίζει ότι «Η επισήμανση και οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται δεν πρέπει:

α) να είναι φύσεως τέτοιας, ώστε να οδηγεί σε πλάνη τον αγοραστή, ιδίως:

i) ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου και ιδίως τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, τη σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση, τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως».

15. Εξάλλου, η Γαλλική Κυβέρνηση παρατηρεί γενικότερα ότι οι επίμαχες ονομασίες καθορίστηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας, κατά το οποίο «Ονομασία πωλήσεως ενός τροφίμου είναι η ονομασία που προβλέπεται στις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις που εφαρμόζονται σ' αυτό, και όταν δεν υπάρχει παρόμοια πρόβλεψη, η ονομασία που έχει καθιερωθεί από τις συνήθειες στο κράτος μέλος στο οποίο διενεργείται η πώληση στον τελικό καταναλωτή ή μία περιγραφή του προϊόντος και εν ανάγκη η οδηγία χρήσεώς του, η οποία πρέπει να είναι αρκετά ακριβής, για να επιτρέπει στον αγοραστή να πληροφορείται την πραγματική του φύση και να το διακρίνει από προϊόντα με τα οποία θα μπορούσε να το συγχέει.»

16. Περαιτέρω, το ότι οι διατάξεις της υπουργικής αποφάσεως είναι ανάλογες με τις επιτακτικές ανάγκες που ανάγονται στην προστασία των καταναλωτών και στην ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών απορρέει, κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, από την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Deserbais [9]. Συγκεκριμένα, οι εν λόγω ονομασίες καθορίστηκαν με βάση αντικειμενικά στοιχεία από τα οποία απορρέουν τα

8 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια.

9 — Βλ. την απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, 286/86 (Συλλογή 1988, σ. 4907). Στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο εξέτασε το πρόβλημα της υπάρξεως ορίων στην εξουσία κράτους μέλους να εμποδίσει, με περιοριστικές διατάξεις περί της ονομασίας πωλήσεως ορισμένου προϊόντος (στη συγκεκριμένη περίπτωση, εξαρτώντας τη χρησιμοποίηση της ονομασίας Edam από την τήρηση ενός κατωτάτου ποσοστιαίου ορίου λιπαρών ουσιών ίσου προς 40 %), την εισαγωγή προϊόντων του αυτού είδους — *έστω και αν η πληροφόρηση του καταναλωτή είναι εξασφαλισμένη όσον αφορά τα προϊόντα αυτά* — όταν το προϊόν που παρουσιάζεται εκτός του κράτους μέλους καταγωγής υπό την ονομασία που προστατεύεται με περιοριστικές διατάξεις «διαφέρει (...) τόσο πολύ από άποψη συνθέσεως ή παρασκευής από τα εμπορεύματα που είναι γενικά γνωστά με την ονομασία αυτή στην Κοινότητα, ώστε δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην ίδια κατηγορία»: όπ.π., σκέψη 13 (ωστόσο, η επίλυση του ζητήματος αυτού δεν ήταν αναγκαία στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η οποία αφορούσε την εισαγωγή στη Γαλλία τυριού που περιείχε 34 % λιπαρές ουσίες). Βλ. επίσης τη (λίγο) προγενέστερη απόφαση της 14ης Ιουλίου 1988, 298/87, Smanor (Συλλογή 1988, σ. 4489, σκέψεις 21 έως 25), όπου το Δικαστήριο παρέπεμψε στο εθνικό δικαστήριο το ζήτημα αν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά (ειδικότερα δε, τα σχετικά με τον αριθμό των ζώντων γαλακτικών βακτηριδίων) υπερκατεψυγμένης γιαούρτης που νομίμως παρασκευάζεται και διατίθεται στο εμπόριο εντός άλλων κρατών μελών είναι τόσο σημαντικά σε σχέση με τις απαιτήσεις ποιότητας της γαλλικής ρυθμίσεως για τη νωπή γιαούρτη, ώστε να δικαιολογούν για την υπερκατεψυγμένη γιαούρτη, σε περίπτωση εισαγωγής στη Γαλλία, διαφορετική ονομασία από εκείνες που προβλέπονται μόνο για το yaourt ή yoghourt.

ουσιώδη χαρακτηριστικά των παρασκευασμάτων με βάση foie gras, δηλαδή η σύνθεση των προϊόντων (ουσιαστικώς δε, το ποσοστό πρώτων υλών) και οι χρησιμοποιηθείσες παραδοσιακές μέθοδοι παραγωγής και παρουσιάσεως. Από την άλλη πλευρά, είναι φανερό ότι ένα προϊόν που έχει περιεκτικότητα σε foie gras σημαντικά μικρότερη από το κατώτατο όριο που θέτει ο Γάλλος νομοθέτης, εφόσον «δεν θα μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στις ίδιες κατηγορίες» με κάθε ένα από τα παρασκευάσματα που διέπονται από την υπουργική απόφαση, δεν θα μπορεί να λάβει καμία από τις ονομασίες πωλήσεως που προστατεύονται με περιοριστικές διατάξεις για να μη παραπλανηθούν οι καταναλωτές και να μη θιγεί η ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών.

17. Όταν υπογραμμίζει ότι τα παρασκευάσματα με βάση foie gras αποτελούν παραδοσιακά προϊόντα που δεν μπορούν να εξομοιωθούν με προϊόντα καθημερινής διατροφής, η Γαλλική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι οι εν λόγω ονομασίες πωλήσεως, οι οποίες προέρχονται από παλαιότατες συνήθειες κοινές για την πλειονότητα του γαλλικού πληθυσμού, αποτελούν το καλύτερο μέσο για την ορθή πληροφόρηση του καταναλωτή.

18. Αντιθέτως, η χρησιμοποίηση επισημάνσεως αναφέρουσας μόνο την αναλογία του foie gras που έχει κάθε παρασκεύασμα είναι ανεπαρκής προς τούτο.

Προ πάντων, συνεχίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, η εναλλακτική αυτή λύση, την οποία πρότεινε η Επιτροπή, δεν μπορεί να χρησιμεύσει για την προσήκουσα πληροφόρηση των καταναλωτών σχετικά με *άλλα* στοιχεία από τα οποία απορρέουν η ειδική γεύση και έτερα ουσιώδη χαρακτηριστικά των εν λόγω προϊόντων, δηλαδή σχετικά με τις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής και παρουσιάσεως.

19. Δεύτερον, όσον αφορά ειδικότερα το ενδεχόμενο εισαγωγής παρασκευασμάτων με βάση foie gras που περιέχουν συστατικά μη σύμφωνα με τις προδιαγραφές της γαλλικής συνταγής, η επιβολή εκ μέρους των εθνικών αρχών ονομασίας πωλήσεως φέρουσας πρόσθετη ένδειξη σχετικά με τη χρησιμοποίηση των συστατικών αυτών — όπως προτείνει η Επιτροπή — θα ήταν αντίθετη προς τη νομολογία του Δικαστηρίου: ακριβέστερα, θα ήταν αντίθετη κάθε φορά που συστατικά που δεν ρυθμίζονται από την υπουργική απόφαση περιλαμβάνονται στον συνήθη κατάλογο συστατικών που περιέχεται στην επισήμανση του προϊόντος [10].

Κατά συνέπεια, η Επιτροπή πρότεινε όπως οι παραγωγοί άλλων κρατών μελών χρησιμοποιούν, *επί καθαρώς προαιρετικής βάσεως*, επισήμανση στην οποία να αναγράφονται η περιορισμένη περιεκτικότητα σε foie gras και η μικρή ποσοστιαία αναλογία του

10 — Βλ. την απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1995, C-51/94, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1995, σ. I-3599), με την οποία το Δικαστήριο είπε ότι αντίκειται προς το άρθρο 30 της Συνθήκης η επιβολή από κράτος μέλος — ως προϋποθέσεως για τη διάθεση στο εμπόριο εντός του εδάφους του ορισμένων τροφίμων που περιέχουν συστατικό μη σύμφωνο με τις προδιαγραφές της εθνικής συνταγής — της υποχρεώσεως συμπληρώσεως της ονομασίας πωλήσεως με ένδειξη αναφέρουσα τη χρησιμοποίηση του εν λόγω συστατικού, έστω και αν αυτό ήδη περιλαμβάνεται στον κατ' άρθρο 6 της οδηγίας κατάλογο συστατικών.

συστατικού αυτού, όπως προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας. Όμως, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει συναφώς ότι το να «επαφεθεί στην καλή θέληση» των αλλοδαπών ανταγωνιστών δεν αποτελεί ιδιαιτέρως ικανοποιητικό τρόπο προστασίας των Γάλλων καταναλωτών.

20. Τρίτον, η Γαλλική Κυβέρνηση ομολογεί — όσον αφορά το διττό κριτήριο που καθιέρωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Fietje [11] — ότι, αν η μη σύμφωνη με την υπουργική απόφαση επισήμανση προϊόντος άλλου κράτους μέλους ανέφερε με ακρίβεια όχι μόνον τη σύνθεση αλλά *και τη μέθοδο παραγωγής*, η επισήμανση αυτή όντως θα περιείχε «τουλάχιστον τις ίδιες πληροφορίες» με αυτές που παρέχει η ισχύουσα ονομασία που διέπεται από την υπουργική απόφαση.

Όμως, όπως και να έχουν τα πράγματα, δεν πληρούται η δεύτερη προϋπόθεση που τάσσει η νομολογία του Δικαστηρίου, δηλαδή ότι οι πληροφορίες που περιέχει η επισήμανση αυτή πρέπει να είναι για τους Γάλλους καταναλωτές το ίδιο κατανοητές με την ονομασία πωλήσεως που καθορίζει η εθνική νομοθεσία. Κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, ο έχων τη συνήθη ενημέρωση καταναλωτής δεν γνωρίζει με ακρίβεια την κατώτατη περιεκτικότητα σε foie gras που έχει παραδοσιακώς κάθε είδος παρασκευάσματος και ακόμη λιγότερο τον συνδυασμό παραγόντων, που σχετίζονται ιδίως με τη μέθοδο παραγωγής, από τον οποίο απορρέουν οι ειδικές για κάθε παρασκεύασμα γευστικές ιδιότητες. Έτσι, ακόμη και μια εκτενής και πολύπλοκη περιγραφή, στην επισήμανση του προϊόντος, της συνθέσεως και της μεθόδου παραγωγής δεν μπορεί να αντικαταστήσει τις παραδοσιακές ονομασίες, τις οποίες οι καταναλωτές έχουν συνηθίσει προ πολλού και οι οποίες αντικατοπτρίζουν κατά τρόπο συνθετικό τη συγκεκριμένη ποιότητα από απόψεως παρασκευής και γεύσεως, για την οποία ποιότητα οι καταναλωτές δεν γνωρίζουν οπωσδήποτε όλα τα καθοριστικά στοιχεία.

21. Επί πλέον, αντίθετα με όσα ισχυρίζεται η Επιτροπή, η εφαρμογή της υπουργικής αποφάσεως επί των εισαγομένων προϊόντων καθόλου δεν μπορεί να συμβάλει στην παγίωση των συνηθειών των Γάλλων καταναλωτών παρασκευασμάτων με βάση foie gras, έτσι ώστε να διατηρηθεί το κεκτημένο πλεονέκτημα της εγχώριας βιοτεχνίας.

Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οι παραγωγοί, ακόμη και οι αλλοδαποί, παραμένουν πλήρως ελεύθεροι να διαθέτουν στο εμπόριο εντός της γαλλικής αγοράς νέα παρασκευάσματα που περιέχουν foie gras, αρκεί να χρησιμοποιούν ονομασίες διαφορετικές από αυτές που διέπει η υπουργική απόφαση και να τηρείται η απαγόρευση αναγραφής του foie gras στην ονομασία πωλήσεως όταν το ποσοστό της χρησιμοποιημένης πρώτης ύλης είναι κατώτερο του 20 %. Με άλλα λόγια, οι συνέπειες της υπουργικής αποφάσεως επί της θεμελιώδους ελευθερίας της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων είναι οι ελάχιστες που επιτρέπει η υπερισχύουσα επιταγή προστασίας του καταναλωτή.

22. Τέλος, όσον αφορά την έλλειψη, στην υπουργική απόφαση, ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως — έλλειψη η οποία, όπως είπα, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας δίκης περί διαπιστώσεως παραβάσεως κράτους μέλους —, η Γαλλική Κυβέρνηση

11 — Βλ., ανωτέρω, την υποσημείωση 5 και το σχετικό χωρίο των προτάσεών μου.

θεωρεί ότι τα φερόμενα εμπόδια για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, που η Επιτροή τής προσάπτει στην παρούσα υπόθεση, όχι μόνο δεν είναι τωρινά, αλλά *ούτε καν δυνητικά*.

Συγκεκριμένα, η εισαγωγή στη Γαλλία — αγορά η οποία, όπως παρατήρησα, τροφοδοτείται σχεδόν αποκλειστικώς από την εγχώρια παραγωγή — παρασκευασμάτων με βάση foie gras προελεύσεως άλλων κρατών μελών [12] όχι μόνο γίνεται σε ελάχιστες ποσότητες, αλλά και αφορά αποκλειστικώς προϊόντα που είναι σύμφωνα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της υπουργικής αποφάσεως [13].

23. Κατά συνέπεια, όπως παρατήρησε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Κυβερνήσεως, η άποψη που υποστηρίζει η προσφεύγουσα στην παρούσα δίκη είναι αντίθετη με την παλαιότερη προσέγγιση της ίδιας της Επιτροπής στην υπόθεση που αποκαλείται «χαβιάρι» [14]. Στην υπόθεση εκείνη, η Επιτροπή δέχθηκε ότι ο όρος «χαβιάρι» μπορεί να «θεωρηθεί ως γενικά γνωστός στην Κοινότητα για την περιγραφή του προϊόντος που έχει ως βάση αυγά οξυρρύγχου», παρ' όλον ότι δύο κράτη μέλη επέτρεπαν τη χρησιμοποίηση του όρου αυτού ως κοινόχρηστης ονομασίας γενικά για αυγά ψαριών. Κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, πρέπει συνεπώς να συναχθεί ότι η Γαλλικη Δημοκρατία δικαιούται να απαγορεύσει τη χρησιμοποίηση των ονομασιών που προβλέπει η υπουργική απόφαση στη γαλλική αγορά για παρασκευάσματα στερούμενα των ουσιωδών χαρακτηριστικών που αντιστοιχούν στις ονομασίες αυτές· το συμπέρασμα δε αυτό είναι κατά μείζονα λόγο επιβεβλημένο στην υπόθεση που μας αφορά, δεδομένου ότι *σε κανένα άλλο κράτος μέλος* δεν επιτρέπεται η χρησιμοποίηση των εν λόγω ονομασιών προς περιγραφή διαφορετικών προϊόντων [15].

24. Εξάλλου, αν ληφθεί υπόψη η κατά τα πιο πάνω έλλειψη ισοδυνάμων ρυθμίσεων στα άλλα κράτη μέλη, η προσθήκη στην υπουργική απόφαση ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως, όπως ζητεί η Επιτροπή, όχι μόνο δεν θα ωφελήσει από τη σκοπιά της ελεύθερης κυκλοφορίας των εν λόγω προϊόντων εντός της Κοινότητας, αλλά και θα προκαλέσει ακόμη και ανασφάλεια δικαίου που θα είναι επιβλαβής τόσο για τους Γάλλους καταναλωτές ότι και για τους Γάλλους παραγωγούς. Ο χαρακτηρισμός «αγαθό παρασκευαζόμενο σταθερώς και νομίμως με παραδοσιακές μεθόδους» που χρησιμοποιούνται στο κράτος μέλος παρασκευής δεν συνδέεται με συγκεκριμένες και αντικει-

12 — Κατά τα αριθμητικά στοιχεία που προσκόμισε η Γαλλική Κυβέρνηση, οι κύριες άλλες χώρες που παράγουν foie gras είναι η Ουγγαρία, η Βουλγαρία, η Πολωνία και το Ισραήλ. Εντός της Κοινότητας, μόνο δύο χώρες έχουν σημαντική παραγωγή foie gras, η Ισπανία (165 τόνους ετησίως) και το Βέλγιο (περί τους 60 τόνους ετησίως), οι οποίες και οι δύο εισάγουν μεγαλύτερες ποσότητες απ' όσες παράγουν.

13 — Δεν είναι τυχαίο, υπογραμμίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, ότι ακόμη και η Ισπανία — το μοναδικό κράτος μέλος που διατύπωσε εμπεριστατωμένη γνώμη —, η οποία αμφισβήτησε αρχικώς το βάσιμο του σχεδίου της γαλλικής υπουργικής αποφάσεως που υιοθετήθηκε αργότερα, αναγνώρισε τελικά ότι «η ανάγκη προσθήκης ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως δεν είναι καταφανής».

14 — Στην υπόθεση εκείνη, η Επιτροπή κατέληξε στο ότι τα κράτη μέλη εισαγωγής δικαιούνται να απαγορεύουν τη χρησιμοποίηση στο έδαφός τους της ονομασίας αυτής για προϊόντα, όπως τα αυγά κυκλοπτέρου, που δεν έχουν το, γενικά γνωστό στην Κοινότητα, ουσιώδες χαρακτηριστικό να αποτελούνται μόνον από αυγά οξυρρύγχου: βλ. την ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις ονομασίες πωλήσεως των ειδών διατροφής (ΕΕ 1991, C 270, σ. 2, συγκεκριμένα σ. 4).

15 — Εν προκειμένω, η Γαλλική Κυβέρνηση θεωρεί ανεπίτρεπτο το προταθέν από την Επιτροπή κριτήριο διακρίσεως μεταξύ της παρούσας υποθέσεως και της υποθέσεως «χαβιάρι» («[το χαβιάρι] είναι προϊόν που πωλείται σχεδόν πάντοτε χωρίς επεξεργασία, [ενώ] το foie gras απαιτεί πάντοτε ένα πρόσθετο στάδιο παρασκευής πριν πωληθεί στον τελικό καταναλωτή»). Η Γαλλική Κυβέρνηση παρατηρεί όχι μόνον ότι το αλάτισμα των αυγών οξυρρύγχου — το οποίο μεταβάλλει τις χημικές, γευστικές και θρεπτικές ιδιότητές τους — επιφέρει πραγματική *μεταποίηση* του προϊόντος, αλλά και ότι δεν κατανοεί πώς η Επιτροπή μπορεί να επιφυλάσσει εις βάρος του foie gras διαφορετική νομική μεταχείριση με στήριγμα τη φυσικοχημική κατάσταση του προϊόντος κατά την πώλησή του και όχι τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του.

μενικές παραμέτρους. Κατά συνέπεια, η απόδειξη ότι νομίμως χρησιμοποιήθηκε ο χαρακτηρισμός αυτός για παρασκεύασμα έχον ως βάση foie gras και μη σύμφωνο με την υπουργική απόφαση, σχετικά με το οποίο τίθεται ζήτημα εισαγωγής στη Γαλλία, θα προκαλέσει σοβαρές δυσχέρειες. Επομένως, θα υφίσταται άμεσος και σοβαρός κίνδυνος όπως από την επί του γαλλικού εδάφους αυτόματη αναγνώριση της συμφωνίας με την υπουργική απόφαση ωφεληθούν — προς βλάβη της ευθύτητας των εμπορικών συναλλαγών — παρασκευάσματα με βάση foie gras που παράγονται με μεθόδους οι οποίες δεν βασίζονται στους κανόνες της τέχνης και δεν υπόκεινται σε ποιοτικό έλεγχο εντός του κράτους μέλους καταγωγής.

Εξάλλου, η ύπαρξη της παραβάσεως που αποτελεί αντικείμενο της προσφυγής πρέπει να αξιολογείται σε συνάρτηση με τη νομική κατάσταση που υφίστατο *κατά τη λήξη της προθεσμίας που η Επιτροπή έταξε στο κράτος μέλος*, στο πλαίσιο της προηγηθείσας διοικητικής φάσεως της διαδικασίας, *για να συμμορφωθεί αυτό προς την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής*.

III — Νομική ανάλυση

25. Η ανάλυση της φερομένης παραβάσεως του άρθρου 30 της Συνθήκης, την οποία καταγγέλλει η Επιτροπή, πρέπει κατ' εμέ να εκκινήσει από ορισμένες προϋποθέσεις που μπορούν να συναχθούν από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την προσφυγή λόγω παραβάσεως κράτους μέλους. Στο πλαίσιο της διαδικασίας που κινείται βάσει του άρθρου 169 της Συνθήκης, το βάρος αποδείξεως της καταγγελλομένης παραβάσεως φέρει η Επιτροπή, η οποία δεν μπορεί να στηριχθεί σε κανένα τεκμήριο και οφείλει να υποβάλει στο Δικαστήριο τα αναγκαία στοιχεία για να μπορέσει αυτό να αποφανθεί συναφώς [16].

Είναι αλήθεια ότι το Δικαστήριο διατύπωσε την αρχή αυτή αναφορικά με την περίπτωση που το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος σκοπεύει να αποφύγει το ενδεχόμενο εκδόσεως αποφάσεως περί διαπιστώσεως της παραβάσεως θεσπίζοντας με καθυστέρηση τα αναγκαία μέτρα, πράγμα που δεν είναι θεμιτό, καθότι το Δικαστήριο δεν δύναται — όταν εξετάζει το βάσιμο της προσφυγής — να λάβει υπόψη ενδεχόμενες τροποποιήσεις που έγιναν μετά τη λήξη της προθεσμίας αυτής [17]. Εντούτοις, παραμένει το γεγονός ότι η αρχή αυτή συνεπάγεται επίσης ότι όλα τα συστατικά στοιχεία της προβαλλομένης παραβάσεως πρέπει να υφίστανται κατά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη [18].

16 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1982, 97/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 1819, σκέψη 6)· της 25ης Απριλίου 1989, 141/87, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1989, σ. 943, σκέψη 15)· της 27ης Απριλίου 1993, C-375/90, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1993, σ. I-2055, σκέψη 33)· και της 10ης Σεπτεμβρίου 1996, C-61/94, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1996, σ. I-3989, σκέψη 61).
Εξάλλου, αν η Επιτροπή προσκομίσει επαρκή στοιχεία αποδεικνύοντα την προβαλλόμενη παράβαση του κοινοτικού δικαίου, τα προβληθέντα από αυτήν πραγματικά περιστατικά πρέπει να θεωρηθούν αποδεδειγμένα, εκτός αν το περί ου πρόκειται κράτος μέλος είναι σε θέση να αμφισβητήσει κατά τρόπο ουσιαστικό και εμπεριστατωμένο τα προσκομισθέντα πληροφοριακά στοιχεία και τις εξ αυτών συνέπειες (βλ. την απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, 272/86, Επιτροπή κατά Ελλάδος, Συλλογή 1988, σ. 4875, σκέψη 21).

17 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 27ης Νοεμβρίου 1990, C-200/88, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1990, σ. I-4299, σκέψη 13), και της 3ης Ιουλίου 1997, C-60/96, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1997, σ. I-3827, σκέψη 15).

18 — Βλ. την απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16, σκέψη 42. Απορρίπτοντας το επιχείρημα της Γερμανικής Κυβερνήσεως ότι το αν υφίστατο παράβαση έπρεπε να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα κανονισμού που τέθηκε σε ισχύ μερικούς μήνες μετά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι «το αν συντρέχει παράβαση πρέπει να εκτιμάται ενόψει της κοινοτικής νομοθεσίας που ισχύει κατά την εκπνοή της τασσομένης εκ μέρους της Επιτροπής στο οικείο κράτος μέλος προθεσμίας προκειμένου να συμμορφωθεί προς την αιτιολογημένη γνώμη».

26. Η Επιτροπή σάς ζητεί να αποφανθείτε ότι η υπουργική απόφαση — παρ' όλον ότι επιτρέπει στους παραγωγούς και στους διανομείς παρασκευασμάτων με βάση foie gras που δεν είναι σύμφωνα με τις εθνικές προδιαγραφές ποιότητας να τα θέτουν στο εμπόριο εντός της γαλλικής αγοράς — είναι ικανή να εμποδίσει την ενδοκοινοτική κυκλοφορία των εν λόγω εμπορευμάτων, τουλάχιστον με το να καταστήσει *δυνητικά* επαχθέστερες και δυσχερέστερες τις εισαγωγές προελεύσεως άλλων κρατών μελών.

27. Ωστόσο, της προσοχής της Επιτροπής δεν διέφυγαν δύο περιστατικά: i) δεν υφίσταται κοινή ρύθμιση εναρμονίσεως σχετικά με την παραγωγή και την εμπορία των εν λόγω προϊόντων, τα δε κράτη μέλη μπορούν επί του παρόντος να ρυθμίζουν το ζήτημα αυτό, με συνέπειες που περιορίζονται στην επικράτεια του αντίστοιχου κράτους· ii) η υπουργική απόφαση έχει αδιακρίτως εφαρμογή και επί των γαλλικών και επί των εισαγομένων προϊόντων.

Κατά την Επιτροπή, ελλείψει ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως των προϊόντων των άλλων κρατών μελών, τα παρασκευάσματα με βάση foie gras που ενδέχεται κάποτε να παραχθούν στην Κοινότητα σύμφωνα με προδιαγραφές συνθέσεως και παρασκευής διαφορετικές από αυτές που επιβάλλει η υπουργική απόφαση θα μπορούν να πωληθούν εντός της Γαλλίας μόνον υπό ονομασίες διαφορετικές εκείνων που προστατεύονται κατά νόμον, οι οποίες είναι πολύ πιο ελκυστικές από εμπορικής απόψεως. Αν το ποσοστό της πρώτης ύλης που χρησιμοποιήθηκε σε συγκεκριμένο παρασκεύασμα είναι κατώτερο του 20 %, το προϊόν αυτό δεν θα μπορεί καν να πωληθεί εντός της γαλλικής αγοράς παρά μόνον υπό ονομασίες στις οποίες δεν γίνεται μνεία του foie gras. Κατά συνέπεια, το εν λόγω μέτρο πρέπει να χαρακτηριστεί ως μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών [19].

Επομένως, κατά την απόφαση του Δικαστηρίου «Cassis de Dijon» [20], για να μπορέσει να θεωρηθεί αποδεδειγμένη η καταγγελλόμενη παράβαση του άρθρου 30 της Συνθήκης, η Επιτροπή πρέπει ακόμη να αποδείξει ότι οι προδιαγραφές που θέτει η υπουργική απόφαση *δεν* μπορούν να κριθούν *αναγκαίες* για την ικανοποίηση επιτακτικών αναγκών γενικού συμφέροντος — όπως οι αναγόμενες στην ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών [21] και στην προστασία των καταναλωτών [22], τις οποίες επικαλέστηκε η Γαλλική Κυβέρνηση —, οι οποίες υπερισχύουν των

19 — Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στην έννοια του μέτρου ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικούς περιορισμούς περιλαμβάνεται «κάθε εμπορική ρύθμιση των κρατών μελών ικανή να εμποδίσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο» (βλ. την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974, 8/74, Dassonville, Συλλογή τόμος 1974, σ. 411, σκέψη 5). Όσον αφορά την απαγόρευση του άρθρου 30 της Συνθήκης, δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση το να είναι τα μέτρα ικανά να επηρεάσουν *αισθητώς* το ενδοκοινοτικό εμπόριο (βλ. την απόφαση της 13ης Μαρτίου 1984, 16/83, Prantl, Συλλογή 1984, σ. 1299, σκέψη 20).

20 — Βλ. απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1979, 120/78, Rewe-Zentral, την λεγόμενη «Cassis de Dijon» (Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 321, σκέψη 8). Η μεταγενέστερη απόφαση της 26ης Ιουνίου 1980, 788/79, Gilli και Andres (Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 371, σκέψη 6), διευκρίνισε ότι το παραδεκτό τυχόν εμποδίων στο ενδοκοινοτικό εμπόριο που προκύπτουν από διαφορές μεταξύ των εθνικών ρυθμίσεων περί πωλήσεως προϊόντων εξαρτάται από το να μη δημιουργεί ο κανόνας εθνικού δικαίου διακρίσεις εις βάρος των εισαγομένων προϊόντων. Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1981, 113/80, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 1981, σ. 1625, σκέψη 10), και της 20ής Απριλίου 1983, 59/82, Schutzverband gegen Unwesen in der Wirtschaft (Συλλογή 1983, σ. 1217, σκέψη 11).

21 — Βλ. τις αποφάσεις της 11ης Μαΐου 1989, 25/88, Wurmser και Norlaine (Συλλογή 1989, σ. 1105), και της 13ης Οκτωβρίου 1993, C-93/92, CMC Motorradcenter (Συλλογή 1993, σ. I-5009).

22 — Βλ. τις αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 1982, 6/81, Beele (Συλλογή 1982, σ. 707), και της 22ας Ιουνίου 1982, 220/81, Robertson κ.λπ. (Συλλογή 1982, σ. 2349).

επιταγών περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μεταξύ κρατών μελών.

Τέλος, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η υπουργική απόφαση είναι εύλογη και τεχνικώς κατάλληλη σε σχέση με τις πιο πάνω επιτακτικές ανάγκες, θα πρέπει παρ' όλ' αυτά να θεωρηθεί ανεπίτρεπτη αν αποδειχθεί: i) ότι ο Γάλλος νομοθέτης θα μπορούσε — για να προστατεύσει τους καταναλωτές από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές — να προσφύγει σε άλλα μέτρα εξίσου αποτελεσματικά, αλλά λιγότερο περιοριστικά της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων [23]· ii) ή ότι η υπουργική απόφαση χρησιμοποιήθηκε για να εισαχθούν αυθαίρετες διακρίσεις ή συγκεκαλυμμένοι περιορισμοί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου [24].

28. Αντιστρόφως, αν δεν υφίσταται στόχος γενικού συμφέροντος δυνάμενος να υπερισχύσει των επιταγών περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, θα έχει εν προκειμένω εφαρμογή στη Γαλλία η αρχή — την οποία το Δικαστήριο διατύπωσε επίσης με την απόφαση «Cassis de Dijon» [25] — ότι κάθε κράτος μέλος οφείλει να επιτρέπει την εισαγωγή στο έδαφός του αγαθών νομίμως παρασκευαζομένων *ή* τιθεμένων προς πώληση εντός άλλων κρατών μελών [26], ακόμη και αν παράγονται σύμφωνα με τεχνικές ή ποιοτικές προδιαγραφές διαφορετικές εκείνων που ισχύουν στο κράτος εισαγωγής [27].

Ακριβώς με την αρχή που μόλις ανέφερα συνδέεται, ως συνέπεια, η υποχρέωση αμοιβαίας αναγνωρίσεως των ισοδυνάμων κανόνων και διαδικασιών σχετικά με την παραγωγή, την έγκριση, τον έλεγχο και την πιστοποίηση των εμπορευμάτων [28]. Συνεπώς, η αρχή αυτή — η οποία από μερίδα της θεωρίας [29] αποκαλείται αρχή *της ισοδυναμίας* — είναι εκείνη που η Επιτροπή θεωρεί ότι οι

23 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 10ης Νοεμβρίου 1982, 261/81, Rau (Συλλογή 1982, σ. 3961, σκέψη 12), και της 16ης Μαΐου 1989, 382/87, Buet και EBS (Συλλογή 1989, σ. 1235, σκέψη 11).

24 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, την απόφαση Prantl, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψεις 21 και 24. Βλ., επίσης, σχετικά με την εντός του πλαισίου του άρθρου 36 της Συνθήκης ερμηνεία της προϋποθέσεως που εκθέτω στις προτάσεις μου, τις αποφάσεις Dassonville, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψη 7· της 14ης Δεκεμβρίου 1979, 34/79, Henn και Darby (Συλλογή τόμος 1979/11, σ. 781, σκέψεις 20 και 21)· της 15ης Ιουλίου 1982, 40/82, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1982, σ. 2793, σκέψεις 36 έως 40)· της 27ης Μαρτίου 1984, 50/83, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1984, σ. 1633, σκέψεις 6 έως 9)· της 11ης Μαρτίου 1986, 121/85, Conegate (Συλλογή 1986, σ. 1007, σκέψεις 15 και 16)·και της 30ής Νοεμβρίου 1993, C-317/91, Deutsche Renault (Συλλογή 1993, σ. I-6227, σκέψεις 18 έως 28).

25 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 20 απόφαση, σκέψεις 14 και 15.

26 — Παρ' όλον ότι η απόφαση «Cassis de Dijon» και η μεταγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου αφορούν κατά γράμμα τα προϊόντα που νομίμως παράγονται *και* διατίθενται προς πώληση εντός άλλου κράτους μέλους εκτός του κράτους εισαγωγής, η αρχή της ισοδυναμίας πρέπει, κατ' ορθή κρίση, να θεωρηθεί ότι έχει ως αντικείμενο την υποχρέωση να επιτρέπονται τα εμπορεύματα που νομίμως παράγονται *ή* διατίθενται στο εμπόριο εντός άλλου κοινοτικού κράτους. Τούτο έχει αναγνωριστεί ρητώς από το Δικαστήριο (βλ., παραδείγματος χάριν, τις αποφάσεις Schutzverband gegen Unwesen in der Wirtschaft, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 20, σκέψη 12, και της 13ης Ιουλίου 1994, C-131/93, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1994, σ. I-3303, σκέψη 10). Αντιστρόφως, παραμένουν εκτός του πεδίου εφαρμογής της αρχής αυτής: i) τα προϊόντα καταγωγής τρίτων χωρών (βλ. Barents, R.: «The image of the Consumer in the Case Law of the European Court», *Eur. Food L. Rev.*, 1990, σ. 6, συγκεκριμένα σ. 11, υποσημείωση 23), ii) τα προϊόντα που δεν είναι σύμφωνα με τους τεχνικούς κανόνες του κράτους μέλους καταγωγής, που δεν έχουν διατεθεί στο εμπόριο εντός του κράτους αυτού και που είναι σύμφωνα με τους κανόνες του κράτους μέλους εισαγωγής (βλ. Mattera Ricigliano, A.: «La libre circulation des produits alimentaires à l'intérieur de la Communauté et la mise en oeuvre du principe de la reconnaissance mutuelle», *Eur. Food L. Rev.*, 1990, σ. 72, συγκεκριμένα σ. 77), καθώς και iii) τα προϊόντα που παρασκευάζονται σε άλλο κράτος μέλος εκτός από το κράτος άμεσης εξαγωγής, τα οποία πληρούν τις τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν στο πρώτο κράτος, αλλά όχι και εκείνες που ισχύουν στο δεύτερο κράτος (βλ. Oliver, P.: *Free Movement of Goods in the European Community*, Λονδίνο, 1996, 3η έκδοση, σ. 117).

27 — Βλ. επίσης την ανακοίνωση της Επιτροπής επί των συνεπειών της αποφάσεως του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 20ής Φεβρουαρίου 1979 στην υπόθεση 120/78 («Cassis de Dijon») (GU 1980, C 256, σ. 2).

28 — Βλ. Mattera Ricigliano, προαναφερθέν στην υποσημείωση 26, σ. 81.

29 — Βλ. Bernel, A.: *Le principe d'équivalence ou de «reconnaissance mutuelle» en droit communautaire*, Ζυρίχη, 1996, σ. 136, και τα έργα που παρατίθενται εκεί στις υποσημειώσεις 471 και 472. Η εν λόγω αρχή χαρακτηρίζεται ως αρχή «του τόπου καταγωγής»· βλ. Barents, προαναφερθέν στην υποσημείωση 26, σ. 12. Όσο για τη βάση της αρχής αυτής, βλ., κατωτέρω, την υποσημείωση 30 και το σχετικό χωρίο των προτάσεών μου.

γαλλικές αρχές παραβίασαν με την έκδοση της υπουργικής αποφάσεως.

Πράγματι, οι δεσμεύσεις που ανέλαβαν αμοιβαίως τα κράτη μέλη με την προσχώρησή τους στη Συνθήκη συνεπάγονται ότι κάθε ένα από αυτά «επιδεικνύει εμπιστοσύνη για την ικανότητα των άλλων να εποπτεύουν την παρασκευή των εμπορευμάτων, την παροχή των υπηρεσιών και την επαγγελματική κατάρτιση των οικονομικών μονάδων. Από εδώ πηγάζει η αντίληψη ότι η νομοθετική δράση ενός κράτους μέλους είναι ισοδύναμη με εκείνην ενός άλλου, όσον αφορά τα αντίστοιχα προστατευτικά αποτελέσματα» [30].

Όπως είναι γνωστό, το μέσο που προτιμά η Επιτροπή προκειμένου να καταστεί στην πράξη δυνατή για τα προϊόντα που παρασκευάζονται νομίμως εντός άλλων κρατών μελών η ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά της χώρας εισαγωγής — μέσο που έχει επιδοκιμαστεί από το Δικαστήριο — συνίσταται στην προσθήκη ρήτρας ισοδυναμίας στα νέα σχέδια της σχετικής τεχνικής ρυθμίσεως [31].

29. Μερικές από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου που εκδόθηκαν μετά την απόφαση «Cassis de Dijon» υπενθύμισαν ότι αντίκεινται προς την αρχή της αναλογικότητας οι εθνικές ρυθμίσεις που απαιτούν ενδεχομένως όπως τα εισαγόμενα προϊόντα πληρούν κατά γράμμα και επακριβώς τις ίδιες διατάξεις ή έχουν ακριβώς τα ίδια τεχνικά χαρακτηριστικά που προβλέπονται για τα εγχώρια προϊόντα, ακόμη και αν τα εισαγόμενα προϊόντα ήδη ικανοποιούν στον ίδιο βαθμό την επιτακτική ανάγκη που η ρύθμιση του κράτους μέλους εισαγωγής σκοπεύει να ικανοποιήσει [32].

30. Ειδικότερα, η νομολογία του Δικαστηρίου που η Επιτροπή επικαλέστηκε στην παρούσα δίκη έχει καθορίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μια τεχνικοεμπορική ρύθμιση όπως η επίμαχη εν προκειμένω — η οποία στηρίζεται στην επιτακτική ανάγκη προστασίας του καταναλωτή από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές — δύναται θεμιτώς να καταλήξει στην απαγόρευση ή στον περιορισμό της πωλήσεως, εντός του οικείου κράτους μέλους, των προϊόντων που δεν είναι σύμφωνα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της εθνικής συνταγής, αλλά που νομίμως παράγονται ή διατίθενται στο εμπόριο εντός άλλων κρατών μελών.

Κατά το Δικαστήριο, ελλείψει κοινοτικής εναρμονίσεως των νομοθεσιών, δεν είναι αντίθετα προς τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων διατάξεις της Συνθήκης τα αναγκαία εθνικά μέτρα για την εξασφάλιση της ορθής ονομασίας των

30 — Βλ. Bernel, προαναφερθέν στην υποσημείωση 29, σ. 110 (ελεύθερη μετάφραση, χωρίς να μεταφραστούν οι υποσημειώσεις). Για παραπομπή στην αρχή της «αμοιβαίας εμπιστοσύνης», βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 21 απόφαση Wurmser και Norlaine, σκέψη 18. Κατά την Επιτροπή, «η αποδοχή [της αρχής της ελεύθερης προσβάσεως στην αγορά κάθε κράτους μέλους οποιουδήποτε προϊόντος που νομίμως παρασκευάζεται και διατίθεται προς πώληση εντός άλλου κράτους μέλους] συνεπάγεται ότι τα κράτη μέλη, κατά την εκπόνηση ρυθμίσεων [που αφορούν τη σύνθεση, την ονομασία, την παρουσίαση και τη συσκευασία των προϊόντων ή που επιβάλλουν την τήρηση ορισμένων τεχνικών διατάξεων] δυναμένων να έχουν επίπτωση στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, δεν μπορούν να έχουν αποκλειστικώς εθνική προοπτική και να λαμβάνουν υπόψη μόνο δικές τους επιταγές σχετικές μόνο με τα εγχώρια προϊόντα. Η ορθή λειτουργία της κοινής αγοράς απαιτεί να λαμβάνει κάθε κράτος μέλος υπόψη και τις θεμιτές επιταγές των άλλων κρατών μελών» (βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 27 ανακοίνωση, σ. 2).

31 — Βλ. Mattera Ricigliano, A.: *Il mercato unico europeo. Norme e funzionamento*, Τορίνο, 1990, σ. 155.

32 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1986, 188/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1986, σ. 419, σκέψη 16), και της 7ης Μαρτίου 1989, 215/87, Schumacher (Συλλογή 1989, σ. 617, σκέψεις 19 έως 22).

προϊόντων που να αποτρέπει οποιαδήποτε σύγχυση του καταναλωτή και να διασφαλίζει την ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών [33].

Εντούτοις, οι επιταγές περί ελεύθερης κυκλοφορίας υπερισχύουν των εν λόγω επιτακτικών αναγκών οσάκις ο καταναλωτής δύναται να θεωρηθεί επαρκώς προστατευμένος μέσω καταλλήλων απαιτήσεων περί επισημάνσεως όσον αφορά τη φύση, τα συστατικά και τα χαρακτηριστικά του προσφερομένου προς πώληση προϊόντος [34].

31. Με άλλα λόγια, πρέπει να θεωρείται ότι τα εμπορεύματα σχετικά με τα οποία τίθεται ζήτημα εισαγωγής εξασφαλίζουν επίπεδο προστασίας ανάλογο με το εξασφαλιζόμενο από την ονομασία που ρυθμίζεται από το κράτος εισαγωγής όταν οι ενδείξεις που περιλαμβάνονται στην αρχική επισήμανση περιέχουν — σύμφωνα με όσα έχει κρίνει το Δικαστήριο [35] — πληροφορίες που αφορούν

33 — Βλ. τις αποφάσεις Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 31, και της 23ης Φεβρουαρίου 1988, 216/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1988, σ. 793, σκέψη 11).

34 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις «Cassis de Dijon», προαναφερθείσα στην υποσημείωση 20, σκέψη 13, σχετικά με την απαγόρευση της εμπορίας εντός της Γερμανίας οινοπνευματωδών ποτών (όπως το παραγόμενο εντός της Γαλλίας ηδύποτο cassis de Dijon) εχόντων αλκοομετρικό βαθμό μικρότερο του καθορισμένου για τη σχετική κατηγορία κατωτάτου ορίου· Gilli και Andres, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 20, σκέψη 7, και της 9ης Δεκεμβρίου 1981, 193/80, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1981, σ. 3019, σκέψη 27), σχετικά με την απαγόρευση της εμπορίας εντός της Ιταλίας προϊόντων περιεχόντων οξικό οξύ μη προερχόμενο από οξική ζύμωση του οίνου, όπως το παραγόμενο εντός της Γερμανίας όξος των μήλων· Ficije, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 12, σχετικά με την επέκταση επί των προϊόντων που εισάγονται εξ άλλων κρατών μελών της απαγορεύσεως πωλήσεως ορισμένων οινοπνευματωδών ποτών υπό ονομασία διαφορετική της ονομασίας «likeur» που καθοριζόταν από την εθνική νομοθεσία για ποτά του αυτού είδους, απαγορεύσεως η οποία καθιστούσε αναγκαία την τροποποίηση της επισημάνσεως με την οποία τα σχετικά προϊόντα διετίθεντο νομίμως στο εμπόριο εντός του κράτους μέλους εξαγωγής· Rau, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψη 17, σχετικά με την απαγόρευση της εμπορίας εντός του Βελγίου μαργαρίνης ή βρωσίμων λιπών όταν το προϊόν ή η εξωτερική του συσκευασία δεν έχει κυβική μορφή· της 11ης Ιουλίου 1984, 51/83, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1984, σ. 2793, σκέψη 15), σχετικά με την απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων ζαχαροπλαστικής περιεχόντων ποσότητα ζωικής ζελατίνης ανώτερη του 1 %· Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 7, σκέψη 35, σχετικά με την απαγόρευση εμπορίας υπό την ονομασία «Bier» ζύθου παρασκευασμένου εν μέρει με πρώτες ύλες (όπως το ρύζι και ο αραβόσιτος) διαφορετικές από τις καθοριζόμενες από τον γερμανικό φορολογικό νόμο περί ζύθου· Επιτροπή κατά Γαλλίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 33, σκέψεις 9 και 11, και της 11ης Μαΐου 1989, 76/86, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1989, σ. 1021, σκέψεις 15 έως 18), σχετικά με την απαγόρευση εισαγωγής υποκαταστάτων γάλακτος σε σκόνη ή συμπυκνωμένου γάλακτος υπό οποιαδήποτε ονομασία πωλήσεως· της 14ης Ιουλίου 1988, 407/85, 3 Glocken και Kritzinger (Συλλογή 1988, σ. 4233, σκέψη 16), σχετικά με την απαγόρευση εμπορίας εντός της Ιταλίας ζυμαρικών από μαλακό σίτο ή μίγμα μαλακού και σκληρού σίτου· και Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψεις 33 και 37, σχετικά με την υποχρέωση συμπληρώσεως της ονομασίας πωλήσεως των παρασκευαζομένων με βάση φυτικά λίπη sauce béarnaise και sauce hollandaise και της ονομασίας πωλήσεως ορισμένων προϊόντων ζαχαροπλαστικής που περιέχουν πρόσθετη ουσία με ένδειξη εμφαίνουσα την περί ης πρόκειται ουσία.

35 — Σε όλες τις δίκες λόγω παραβάσεως κράτους μέλους που κίνησε η Επιτροπή στον σχετικό τομέα, το Δικαστήριο πάντοτε έκρινε ότι ο καταναλωτής ήταν επαρκώς πληροφορημένος από την πληροφοριακή επισήμανση που ετίθετο επί του εισαγομένου προϊόντος.
Για λεπτομερή εξέταση των ορίων της προτιμήσεως που έδειξε το Δικαστήριο για την επισήμανση — ως πρόσφορο μέσο πληροφορήσεως των καταναλωτών — σε σχέση με τις ποιοτικές προδιαγραφές και την προστασία των ονομασιών πωλήσεως με περιοριστικές διατάξεις, βλ. von Heydebrand und der Lasa, H.-C.: «Free Movement of Foodstuffs, Consumer Protection and Food Standards in the European Community: Has the Court of Justice Got It Wrong?», *Eur. L. Rev.*, 1991, σ. 391, συγκεκριμένα σ. 406 έως 413. Contra, με επαινετικά σχόλια, βλ. W. Wils-G. Wils: «Free Movement of Goods and Quality Regulation of Foodstuffs», *Eur. Food L. Rev.*, 1990, σ. 92, και Clark, H. L.: «The Free Movement of Goods and Regulation for Public Health and Consumer Protection in the EEC: The West German "Beer Purity" Case», Va. J. Int'l L., τόμ. 28, 1988, σ. 753.
Εξάλλου, ο Barents (βλ. ανωτέρω την υποσημείωση 26) προτείνει να μη ταυτίζεται το βάρος της εν λόγω νομολογίας με τον τεκμαιρόμενο σεβασμό του Δικαστηρίου προς την αντίληψη του κοινοτικού νομοθέτη περί «ενημερωμένου καταναλωτή». Βλ., όμως, την απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψεις 34 και 36, με την οποία το Δικαστήριο — απορρύπτοντας το επιχείρημα της Γερμανικής Κυβερνήσεως ότι οι επίμαχες απαιτήσεις σχετικά με την επισήμανση και τη συσκευασία των περί ων επρόκειτο προϊόντων ήσαν αναγκαίες για την εξασφάλιση της ορθής πληροφορήσεως των καταναλωτών και της ευθύτητας των εμπορικών συναλλαγών — είπε ότι «οι καταναλωτές, των οποίων η απόφαση αγοράς καθορίζεται από τη σύνθεση των εν λόγω προϊόντων, διαβάζουν πρώτα τον κατάλογο των συστατικών των οποίων η μνεία είναι (...) υποχρεωτική. Έστω και αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι δυνατόν οι καταναλωτές να παραπλανηθούν, ο κίνδυνος αυτός εξακολουθεί να είναι ασήμαντος». Βλ. επίσης Weatherhill, S.: «The evolution of European consumer law and policy: From well informed consumer to confident consumer?», στο *Schriftenreihe des Vereinigten Instituts für Europäisches Wirtschafts- und Verbraucherrecht* (υπό τη διεύθυνση του Micklitz, H.-W.), τόμ. 1, *Rechtseinheit oder Rechtsvielfalt in Europa?*, Baden-Baden, 1996, σ. 423, και συγκεκριμένα σ. 430. Ο Weatherhill παρατηρεί όμως ότι από τα πρόσφατα νομοθετήματα του παράγωγου κοινοτικού δικαίου που προστατεύουν τα οικονομικά συμφέροντα του καταναλωτή (όπως τα νομοθετήματα σχετικά με την ψευδή διαφήμιση, τις συμβάσεις που αποτελούν αντικείμενο διαπραγματεύσεως εκτός των εμπορικών εγκαταστάσεων, τα ταξίδια και τις περιηγήσεις «με όλα τα έξοδα πληρωμένα», τα καταναλωτικά δάνεια και τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες) προκύπτει νέα κοινοτική έννοια του καταναλωτή, η έννοια του «έχοντος εμπιστοσύνη καταναλωτή», ο οποίος — μη όντας πλέον ένα πρόσωπο που απλώς επωφελείται παθητικώς της ελευθερίας του εμπορίου και κατά τύχην της εναρμονίσεως των νομοθεσιών — ενθαρρύνεται να προβεί σε διασυνοριακές εμπορικές πράξεις, αισθανόμενος ότι προστατεύεται έναντι της λειτουργίας της αγοράς από έναν ελάχιστο πυρήνα προστατευτικών κανόνων. Ο Weatherhill ελπίζει ότι η νέα αυτή αντίληψη του κοινοτικού νομοθέτη θα μπορέσει σύντομα να βρει απήχηση στη νομολογία του Δικαστηρίου (όπ.π., σ. 457 έως 465).

τουλάχιστον τα ίδια στοιχεία και που είναι εξίσου κατανοητές για τους καταναλωτές του κράτους μέλους εισαγωγής (βλ., ανωτέρω, το σημείο 10 των προτάσεών μου) [36].

Η περιγραφείσα ανωτέρω (βλ. το σημείο 28 των προτάσεών μου) αρχή της «αμοιβαίας εμπιστοσύνης» συνεπάγεται — στο επίπεδο προστασίας του καταναλωτή στον συγκεκριμένο τομέα των τροφίμων — ότι, «αν η νομοθεσία του κράτους μέλους εξαγωγής προστατεύει και τον καταναλωτή στο έδαφος του κράτους μέλους εισαγωγής (παραδείγματος χάριν, μέσω κανόνων περί συνθέσεως), δεν είναι αναγκαίο να εφαρμοστούν ανάλογοι κανόνες στο κράτος μέλος εισαγωγής. Αντ' αυτού, αρκεί η πληροφόρηση προς τον καταναλωτή ότι οι κανόνες αυτοί έχουν εφαρμογή στο κράτος μέλος εξαγωγής. Αντικειμενικός λόγος να εφαρμοστεί η νομοθεσία του κράτους μέλους εισαγωγής συντρέχει μόνον όταν η νομοθεσία του κράτους μέλους εξαγωγής δεν παρέχει την προστασία αυτή [ενώ εξακολουθεί να αποκλείεται η εφαρμογή συγκρουομένων εθνικών κανόνων που έχουν τον ίδιο σκοπό και αφορούν το ίδιο προϊόν], η οποία έτσι περιορίζει την ελευθερία επιλογής του καταναλωτή περισσότερο απ' όσο είναι αναγκαίο» [37].

Η αρχή που μόλις περιέγραψα επιδέχεται μία μόνο εξαίρεση: εκείνη που απορρέει από την προαναφερθείσα απόφαση Deserbais [38], σχετικά με τις περιπτώσεις εισαγωγής που ενέχει στοιχεία απάτης [39].

32. Τέλος, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η αρχή της ισοδυναμίας παραμένει εφαρμοστέα ακόμη και όταν στο κράτος μέλος καταγωγής δεν υφίσταται *ρύθμιση* περί παραγωγής και/ή διαθέσεως του σχετικού προϊόντος στο εμπόριο.

Έτσι, ελλείψει επιτακτικών αναγκών γενικού συμφέροντος, της ελεύθερης κυκλοφορίας μεταξύ κρατών μελών επωφελούνται τα αγαθά που παράγονται σύμφωνα με *νόμιμες και παραδοσιακές συνήθειες που ακολουθούνται* στη χώρα εξαγωγής [40]. Στην περίπτωση αυτή, δεν είναι δυνατόν — κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας ενός προδήλως περιοριστικού κρατικού μέτρου με την οικεία επιτακτική ανάγκη — να συγκριθούν *αφηρημένα οι σχετικές νομοθεσίες* των κρατών μελών εξαγωγής και εισαγωγής (ή καλύτερα, οι *υλικές απαιτήσεις* στις

36 — Συγκεκριμένα, η έννοια του «αναλόγου επιπέδου προστασίας» προϋποθέτει ότι οι παράλληλοι εθνικοί κανόνες επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό αλλά όχι κατ' ανάγκην ότι είναι πανομοιότυπα τα μέσα ή οι τεχνικές που έχουν επιλεγεί από τα διάφορα κράτη μέλη για να ικανοποιηθούν οι υλικές απαιτήσεις που τάσσει το κάθε ένα από αυτά (βλ. Bernel, προαναφερθέν στην υποσημείωση 29, σ. 39 και 109). Βλ. επίσης την απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 1994, C-293/93, Houtwipper (Συλλογή 1994, σ. I-4249), κατά την οποία το άρθρο 30 της Συνθήκης δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως περί των προδιαγραφών καθαρότητας των πολυτίμων μετάλλων η οποία απαγορεύει την πώληση τεχνουργημάτων που δεν φέρουν σφραγίδα με τίτλο (δηλαδή με την ποσότητα του χρησιμοποιημένου καθαρού πολυτίμου μετάλλου) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της εν λόγω ρυθμίσεως, έχουσα τεθεί επί των τεχνουργημάτων αυτών από ανεξάρτητο οργανισμό, όταν: i) τα τεχνουργήματα αυτά δεν έχουν σφραγιστεί, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους μέλους εξαγωγής, με ενδείξεις, αφενός, αντίστοιχες προς τις ενδείξεις των σφραγίδων που επιβάλλονται από τη ρύθμιση του κράτους μέλους εισαγωγής και, αφετέρου, δυνάμενες να γίνουν κατανοητές από τον καταναλωτή του κράτους αυτού ή ii) όταν τα τεχνουργήματα αυτά έχουν σφραγιστεί στο κράτος μέλος εξαγωγής από μη ανεξάρτητο οργανισμό.

37 — Βλ. Barents, προαναφερθέν στην υποσημείωση 26, σ. 12 (ελεύθερη μετάφραση).

38 — Βλ., ανωτέρω, την υποσημείωση 9 και το σχετικό χωρίο των προτάσεών μου.

39 — Εξάλλου, δεν φαίνεται εύκολο να αντληθούν από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το ζήτημα αυτό (βλ., ανωτέρω, την υποσημείωση 9 και το σχετικό χωρίο των προτάσεών μου) ασφαλή και αντικειμενικά κριτήρια για να καθοριστεί αν ένα προϊόν διατροφής ως προς το οποίο τίθεται ζήτημα εισαγωγής διαφέρει τόσο πολύ, από απόψεως συνθέσεως ή μεθόδου παρασκευής, από τα προϊόντα που είναι γενικώς γνωστά υπό τις ίδιες ονομασίες εντός της Κοινότητας ώστε να μη μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στην ίδια κατηγορία (βλ. Duncan, G., MacGowan, N.: «Does Community law allow Member States to restrict the use of certain trade descriptions to products which contain a certain proportion of their characteristic ingredients?», *Irish J. Eur. L.*, 1994, σ. 65, και συγκεκριμένα σ. 68).

40 — Βλ. τις αποφάσεις Prantl, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψεις 27 έως 30, και της 26ης Νοεμβρίου 1985, 182/84, Miro (Συλλογή 1985, σ. 3731, σκέψεις 24 έως 27).

οποίες πρέπει να ανταποκρίνονται αντιστοίχως η παραγωγή και η εμπορία του σχετικού προϊόντος). Αντιθέτως, πρέπει να αξιολογείται *συγκεκριμένα* αν το επίπεδο προστασίας που απολαύει ο καταναλωτής όσον αφορά το εγχώριο *προϊόν* είναι ανάλογο με το επίπεδο προστασίας που απολαύει αυτός όσον αφορά το εισαγόμενο προϊόν [41].

33. Οι αρχές που μόλις υπενθύμισα είναι αυτές που διέπουν το επίμαχο ζήτημα. Ωστόσο, στο πλαίσιο των προτάσεών μου στην παρούσα υπόθεση δεν είναι αναγκαίο να εμβαθύνω στο ζήτημα αν η υπουργική απόφαση είναι ανάλογη με τις αναγόμενες στην προστασία του καταναλωτή και στην ευθύτητα των εμπορικών συναλλαγών επιτακτικές ανάγκες που ελήφθησαν υπόψη κατά την έκδοση της αποφάσεως αυτής.

Αντιθέτως, θα περιοριστώ στην εξέταση του επιχειρήματος που προέβαλε εκ προοιμίου η Γαλλική Κυβέρνηση (βλ., ανωτέρω, το σημείο 22 των προτάσεών μου). Συγκεκριμένα, εν προκειμένω θα υφίσταται παράβαση μόνον αν αποδειχθεί ότι, κατά τη λήξη της προθεσμίας (δύο μήνες από της κοινοποιήσεως) που έταξε η Επιτροπή με την αιτιολογημένη γνώμη της 14ης Οκτωβρίου 1994, η υπουργική απόφαση εμπόδιζε άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Αν δεν πληρούται η προϋπόθεση αυτή, η υπουργική απόφαση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης· επομένως, δεν θα τίθεται ούτε το πρόβλημα δικαιολογήσεώς της.

34. Έτσι, έρχομαι στο ζήτημα αυτό. Τώρα, οι εισαγωγές στη Γαλλία παρασκευασμάτων με βάση foie gras προελεύσεως άλλων κρατών μελών, οι οποίες γίνονται σε ελάχιστες ποσότητες, ούτως ή άλλως αφορούν — όπως εξέθεσα ανωτέρω στο σημείο 2 — προϊόντα σύμφωνα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της υπουργικής αποφάσεως. Με άλλα λόγια, ακόμη και εντός αυτών των κρατών μελών — μάλιστα δε και εντός τρίτων χωρών — όπου υφίσταται παραγωγή (έστω και μικρή) foie gras, η παραγωγή αυτή είναι σύμφωνη με συνήθειες και επαγγελματικούς κανόνες ποιότητας πανομοιότυπους με αυτούς που επικρατούν εδώ και αιώνες στη γαλλική αγορά. Τούτο δεν είναι τυχαίο: το foie gras αποτελεί προϊόν αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τη γαλλική γαστρονομική παράδοση. Η κατάσταση αυτή αντικατοπτρίζεται στην ευρεία και εκτεταμένη χρήση των ίδιων ονομασιών πωλήσεως στη γαλλική γλώσσα.

Τέλος, σε κανένα άλλο κράτος μέλος δεν υφίσταται ρύθμιση περί παραγωγής και διαθέσεως των σχετικών προϊόντων στο εμπόριο όπως η ρύθμιση που εισήγαγε στη Γαλλία η υπουργική απόφαση. Εξάλλου, οι γαλλικοί κανόνες ποιότητας ανάγονται — είναι σαφέστατο — σε μια εποχή που η Κοινότητα δεν υφίστατο ακόμη και που, μέσα στο «νομοθετικό οπλοστάσιό» τους, οι κυβερνήσεις διέθεταν, για να προστατεύ-

41 — Έχει παρατηρηθεί ότι η συγκριτική αξιολόγηση του επιπέδου προστασίας που εξασφαλίζουν δύο εθνικές ρυθμίσεις — η οποία αξιολόγηση γίνεται με γνώμονα όχι μόνο σειρά ειδικών παραγόντων για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αλλά και το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο των οικείων κρατών μελών — αποτελεί ενίοτε έργο κάθε άλλο παρά ευχερές (βλ. Bernel, προαναφερθέν στην υποσημείωση 29, σ. 143· Oliver, προαναφερθέν στην υποσημείωση 26, σ. 116). Η δυσχέρεια αυτή είναι, κατ' εμέ, μεγαλύτερη στις περιπτώσεις που — όπως αυτή που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας δίκης — οι όροι συγκρίσεως είναι τα ίδια προϊόντα που παρασκευάζονται νομίμως και παραδοσιακώς εντός του κράτους μέλους εξαγωγής. Στην περίπτωση αυτή, ενδέχεται επί πλέον να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της αξιοπιστίας των ελέγχων που έχουν ήδη γίνει στο κράτος μέλος καταγωγής και του συμβιβαστού με το κοινοτικό δίκαιο της ενδεχόμενης επαναλήψεώς τους στο κράτος μέλος προορισμού (βλ. Bernel, προαναφερθέν στην υποσημείωση 29, σ. 37 έως 42).

σουν τους ημεδαπούς παραγωγούς τροφίμων, μέτρα με σαφώς εντονότερα αποτελέσματα, όπως επιδοτήσεις, άμεσους περιορισμούς των εισαγωγών ή δασμούς [42]. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην ουσία, κανένας από τους ισχυρισμούς αυτούς δεν αμφισβητήθηκε από την Επιτροπή, η οποία αντιθέτως ομολόγησε όχι μόνον ότι τώρα η υπουργική απόφαση δεν έχει το παραμικρό περιοριστικό αποτέλεσμα αλλά επί πλέον ότι το ίδιο θα συμβαίνει και στο εγγύς μέλλον (βλ., ανωτέρω, το σημείο 12 των προτάσεών μου).

35. Από όσα παρατήρησα μέχρι τώρα προκύπτει ότι η στο πλαίσιο της νόμιμης εμπορίας εντός του εθνικού εδάφους υποχρέωση αναγνωρίσεως — την οποία υπέχει, κατά την Επιτροπή, η Γαλλική Κυβέρνηση — δεν αφορά παρασκευάσματα με βάση foie gras που «νομίμως παράγονται ή διατίθενται στο εμπόριο εντός άλλων κρατών μελών» (κατηγορία που δεν υφίσταται προς το παρόν), αλλά μόνον προϊόντα αυτού του είδους παραγόμενα «σύμφωνα με συνήθειες που ακολουθούνται νομίμως και παραδοσιακώς» στο κράτος μέλος καταγωγής.

Κατά τα λοιπά, η παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνεται από το κείμενο της ρήτρας ισοδυναμίας που οι υπηρεσίες της Επιτροπής πρότειναν παλαιότερα στις γαλλικές αρχές [43].

Έτσι — αν, όπως είναι επιβεβλημένο, ληφθεί υπόψη η διαπίστωση ότι οι παραδοσιακές και νόμιμες συνήθειες που ακολουθούνται στη Γαλλία ταυτίζονται με αυτές που ακολουθούνται στα άλλα κράτη μέλη που παράγουν παρασκευάσματα με βάση foie gras — δεν προκύπτει, κατ' εμέ, ότι η υπουργική απόφαση έχει περιοριστικά αποτελέσματα, *ούτε πραγματικά ούτε δυνητικά*, επί των εισαγωγών των εν λόγω προϊόντων.

36. Με άλλα λόγια, θεωρώ ότι η Επιτροπή έκανε αδικαιολόγητα ένα «βήμα παραπάνω» στη συλλογιστική της. Δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτό το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι η ανάγκη προσθήκης ρήτρας ισοδυναμίας στην υπουργική απόφαση — οι διατάξεις της οποίας κατά πάσα πιθανότητα θα ρυθμίζουν το σχετικό ζήτημα επί σειράν ετών — έχει προληπτικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, το επιχείρημα αυτό μού φαίνεται ασυμβίβαστο με την ξεκάθαρη νομολογία του Δικαστηρίου, που υπενθύμισα κατ' επανάληψη πιο πάνω, κατά την οποία το Δικαστήριο οφείλει να αξιολογεί το βάσιμο προσφυγής λόγω παραβάσεως κράτους μέλους με αναφορά στη νομική κατάσταση όπως αυτή «αποκρυσταλλώθηκε» κατά τη λήξη της προθεσμίας που έταξε η Επιτροπή στο οικείο κράτος μέλος για να θεσπίσει τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωσή του προς την αιτιολογημένη γνώμη. Η αρχή αυτή έχει οπωσδήποτε εφαρμογή — επ' αυτού δεν χωρεί αμφιβολία — και εντός του οικονομικού πλαισίου και του πλαισίου της αγοράς από τα οποία πλαίσια πρέπει να εξαχθούν τα στοιχεία που εμπίπτουν στις διατάξεις που φέρεται ότι παραβιάστηκαν.

37. Η απόδειξη ότι η υπουργική απόφαση είναι ικανή να εμποδίσει έστω και μόνο δυνητικά τις ενδοκοινοτικές εισαγωγές απαιτούσε οπωσδήποτε να αποδειχθεί επίσης η συγκεκριμένη δυνατότητα υπάρ-

42 — Βλ. Heydebrand und der Lasa, προαναφερθέν στην υποσημείωση 35, σ. 392.

43 — Βλ., ανωτέρω, την υποσημείωση 6 και το σχετικό χωρίο των προτάσεών μου.

ξεως εμπορικών ρευμάτων προερχομένων από άλλα κράτη μέλη και αφορώντων παρασκευάσματα με βάση foie gras σύμφωνα με εθνικές ποιοτικές προδιαγραφές ή γαστρονομικές παραδόσεις *διαφορετικές εκείνων της υπουργικής αποφάσεως*. Τούτο προκύπτει σαφώς από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου με τις οποίες διαπιστώθηκε η εκ μέρους κράτους μέλους παράβαση των σχετικών με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων διατάξεων της Συνθήκης [44].

Ωστόσο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, προς το παρόν, εκτός της Γαλλίας δεν υφίστανται — και κατά μείζονα λόγο δεν υφίσταντο τον Δεκέμβριο του 1994 όταν έληξε η προθεσμία που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής — εθνικά νομοθετικά μέτρα περί της συνθέσεως, της παραγωγής και της ονομασίας πωλήσεως των σχετικών προϊόντων. Μόνον από την ημέρα που άλλο κράτος μέλος θα θεσπίσει ενδεχομένως μια τέτοια ρύθμιση, και όχι πριν, θα μπορεί να γίνεται λόγος για δυνητικά εμπορικά ρεύματα προελεύσεως άλλων κρατών μελών, δυνάμενα να εμποδισθούν ή περιορισθούν παρανόμως, κατά την έννοια του άρθρου 30 της Συνθήκης.

38. Οι πιο πάνω παρατηρήσεις ισχύουν, mutatis mutandis, για τα παρασκευάσματα με βάση foie gras που ενδέχεται να παραχθούν στο μέλλον σύμφωνα με συνήθειες που θα είναι μεν διαφορετικές εκείνων των οποίων γίνεται μνεία στις διατάξεις της υπουργικής αποφάσεως, αλλά που θα ακολουθούνται νομίμως και παραδοσιακώς σε άλλο κράτος μέλος.

Στις παρούσες προτάσεις μου δεν θα εξετάσω το δυσχερές ζήτημα ποιες είναι οι νομοθετικές παράμετροι του *νόμιμου και παραδοσιακού χαρακτήρα* μιας μη ρυθμιζόμενης βιομηχανικής και εμπορικής πρακτι-

44 — Μη λαμβανομένων εν προκειμένω υπόψη των προηγουμένων περιπτώσεων που το Δικαστήριο έκρινε ότι το επίμαχο κρατικό μέτρο δεν έχει αδιακρίτως εφαρμογή ή έχει τώρα περιοριστικά αποτελέσματα επί των εισαγωγών, βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1981, Επιτροπή κατά Ιταλίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 34 (σκέψεις 20 έως 26: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων που απορρέουν από το γεγονός ότι η ονομασία πωλήσεως «όξος» προβλέπεται μόνο για το όξος εξ οίνου και ότι απαγορεύεται η εμπορία εντός της Ιταλίας του όξους που παράγεται από γεωργικά προϊόντα, το οποίο είναι διαφορετικό από το όξος που παρασκευάζεται με οξική ζύμωση του οίνου και το οποίο παράγεται και καταναλίσκεται σε σημαντικές ποσότητες σε διάφορα κράτη μέλη)· της 11ης Ιουλίου 1984, Επιτροπή κατά Ιταλίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 34 (σκέψη 18: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων της εμπορίας εντός της Ιταλίας νομίμως παρασκευαζομένων και διατιθεμένων στο εμπόριο εντός άλλων κρατών μελών προϊόντων ζαχαροπλαστικής που περιέχουν ζωική ζελατίνη μεγαλύτερη του 1 %)· της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 179/85, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1986, σ. 3879, σκέψη 8: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων της απαγορεύσεως εμπορίας εντός της γερμανικής αγοράς ποτών όπως το «pétillant de raisin» σε παραδοσιακές φιάλες τύπου Καμπανίας, δηλαδή με τη χρησιμοποίηση της συσκευασίας υπό την οποία το «pétillant» παραδοσιακώς παράγεται και πωλείται εντός της Γαλλίας από το 1956)· της 12ης Μαρτίου 1987, 176/84, Επιτροπή κατά Ελλάδος [Συλλογή 1987, σ. 1193, σκέψεις 26 και 32: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων του ελληνικού φορολογικού νόμου περί ζύθου και του ελληνικού κώδικα τροφίμων επί των εισαγωγών ζύθου νομίμως παρασκευαζομένου εντός άλλων κρατών μελών: i) με βάση πρώτες ύλες εκτός της βύνης κριθής ή ii) με χρησιμοποίηση ενζύμων ή iii) περιέχοντος πρόσθετες ουσίες που επιτρέπονται εντός του κράτους μέλους παρασκευής]· Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 7 [σκέψεις 29 και 40: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων του «νόμου καθαρότητας» του γερμανικού ζύθου επί των εισαγωγών ζύθου νομίμως παρασκευαζομένου εντός άλλων κρατών μελών i) με βάση πρώτες ύλες εκτός της βύνης κριθής (και συγκεκριμένα με βάση ρύζι και αραβόσιτο) ή ii) περιέχοντος πρόσθετες ουσίες που επιτρέπονται εντός του κράτους μέλους παρασκευής]· και της 11ης Οκτωβρίου 1990, C-210/89, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1990, σ. I-3697, σκέψη 9: διαπίστωση των δυνητικών περιοριστικών αποτελεσμάτων της απαγορεύσεως της εμπορίας εντός της Ιταλίας τυρού, έχοντος ποσοστό λιπαρών ουσιών μικρότερο του νομίμου κατωτάτου ορίου, επί των εισαγωγών προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών — όπως της Γαλλίας — όπου νομίμως παρασκευάζονται και διατίθενται στο εμπόριο). Παρατηρώ ότι — πράγμα που δεν είναι τυχαίο — σε πολλές από τις περιπτώσεις που μόλις εξέθεσα, η Επιτροπή «έθεσε σε κίνηση» τον μηχανισμό της διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως κράτους μέλους κατόπιν παραστάσεων των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών ή των άλλων κρατών μελών.

κής [45]: εν προκειμένω, αρκεί η παρατήρηση ότι μόνον από την ημέρα που θα μπορεί να λεχθεί ότι υφίσταται στην Κοινότητα σταθερή και νόμιμη παραγωγή παρασκευασμάτων με βάση foie gras — διαφορετική από την παραγωγή γαλλικής καταγωγής και ανταγωνιστική με αυτήν — θα υφίσταται συγκεκριμένη δυνατότητα υπάρξεως εμπορικών ρευμάτων εισαγωγής στη γαλλική αγορά, έναντι των οποίων η υπουργική απόφαση θα αποτελεί μέτρο ισοδύναμο προς ποσοτικό περιορισμό.

Όμως, η προϋπόθεση αυτή — το επαναλαμβάνω — δεν πληρούνταν το 1994, όταν έληξε η προθεσμία που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής. Το Δικαστήριο έχει πει κατ' επανάληψη ότι, για να είναι τα μέτρα που θεσπίζονται από τα κράτη μέλη αντίθετα προς το άρθρο 30 της Συνθήκης, αρκεί να αποδειχθεί ότι «απλώς (...) είναι ικανά να επηρεάσουν τις εισαγωγές *που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν αν δεν υφίσταντο τα εν λόγω μέτρα*» [46]: εν προκειμένω, επιβάλλεται, κατ' εμέ, το συμπέρασμα ότι οι εισαγωγές που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν αν δεν υφίστατο η υπουργική απόφαση δεν θα διέφεραν από ποσοτικής απόψεως, ούτε κατά ένα τόνο, από αυτές που πραγματοποιούνται καθ' ον χρόνον το μέτρο αυτό βρίσκεται σε ισχύ.

Στην περίπτωση που μας αφορά, η υπό εξέταση τεχνικοεμπορική ρύθμιση δεν επιχειρεί να επιβάλει στους Γάλλους καταναλωτές — βάσει μιας υποκειμενικής και αυθαίρετης εννοίας περί ποιότητος — την εθνική συνταγή των παρασκευασμάτων με βάση foie gras, ανεβάζοντάς την στο επίπεδο κοινοτικής συνταγής, εις βάρος διαφορετικών λόγω της συνθέσεως ή της μεθόδου παρασκευής τους παρασκευασμάτων που κυκλοφορούν και γίνονται δεκτά σε άλλα κράτη μέλη. Στην πραγματικότητα, η «γενικά γνωστή» κοινοτική έννοια των εν λόγω προϊόντων συμπίπτει και ταυτίζεται πλήρως με τη γαλλική έννοια, οι δε συνήθειες καταναλώσεως παρασκευασμάτων με βάση foie gras στα κράτη μέλη είχαν «παγιωθεί» πολύ πριν από την έκδοση της υπουργικής αποφάσεως. Η απόδειξη τούτου έγκειται στο ότι ο εισαγωγέας στη Γαλλία παρασκευασμάτων με βάση foie gras προελεύσεως άλλων κρατών μελών δεν αντιμετώπιζε τον Δεκέμβριο του 1994,

45 — Δεν είναι απολύτως λογικό να επεκταθεί το πεδίο της υποχρεώσεως αμοιβαίας αναγνωρίσεως μεταξύ κρατών μελών από το επίπεδο της αντίστοιχης νομοθετικής δραστηριότητας στο επίπεδο της *παραδόσεως*, η οποία αποτελεί έννοια στερούμενη εγγενούς αξίας από απόψεως ποιότητας και συνεπάγεται, εξ ορισμού, την έλλειψη ελέγχων εντός της χώρας καταγωγής (βλ. Heydebrand und der Lasa, προαναφερθέν στην υποσημείωση 35, σ. 409 και 410). Συγκεκριμένα, οι επί του θέματος αποφάσεις του Δικαστηρίου μπορούν, δίχως άλλο, να εξηγηθούν λογικά μόνον εντός του πραγματικού πλαισίου κάθε υποθέσεως, από το οποίο μπορεί να συναχθεί ότι η έμφαση που δόθηκε στον παραδοσιακά χαρακτήρα του εισαγομένου προϊόντος είχε, σε κάθε περίπτωση, ουσιαστικώς ως σκοπό την απόρριψη του επιχειρήματος — που λιγότερο ή περισσότερο συγκεκαλυμμένα προέβαλαν οι αρχές του κράτους εισαγωγής — ότι το σχετικό προϊόν παρασκευάστηκε ακριβώς για να διατεθεί στο εμπόριο εντός του κράτους μέλους εισαγωγής προϊόν κατώτερης ποιότητας και χαμηλής τιμής που θα προσείλκυε τους καταναλωτές στην αγορά αυτή, επωφελούμενο της ελλείψεως τεχνικοεμπορικής ρυθμίσεως στο κράτος μέλος καταγωγής (βλ. Brouwer, O., «Free movement of foodstuffs and quality requirements: Has the Commission got it wrong?», *Common Mkt L. Rev.*, 1988, σ. 237, συγκεκριμένα σ. 253, υποσημείωση 39). Από την πλευρά του, ο γενικός εισαγγελέας Sir Gordon Slynn παρατήρησε, στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 44 υπόθεση 179/85 (Συλλογή 1986, σ. 3892 και 3893), ότι «μολονότι το κριτήριο των "νόμιμων και παραδοσιακών συνηθειών" μπορεί να είναι ενδεδειγμένο σε μια υπόθεση όπως η υπόθεση Prantl, στην οποία είχε ανακύψει το ζήτημα του έμμεσου καθορισμού της καταγωγής, δεν νομίζω ότι επιβάλλεται να εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση. Αν συνέβαινε αυτό, τότε η παραγωγή και εμπορία νέων προϊόντων θα προσέκρουε σε δυσχέρειες».
Επί πλέον, όπως παρατήρησε η Γαλλική Κυβέρνηση στην παρούσα δίκη, το κριτήριο της ισοδυναμίας των παραδοσιακών προϊόντων είναι τόσο ασαφές ώστε καθίσταται ασυμβίβαστο με τη βασική επιταγή περί ασφαλείας δικαίου: ούτε το Δικαστήριο ούτε η Επιτροπή δεν εξήγησαν ακόμη «σε ποιες ποσότητες και επί πόσο χρόνο ένα προϊόν πρέπει να παρασκευάζεται και να διατίθεται στο εμπόριο πριν μπορέσει να εκπληρώσει το κριτήριο αυτό» (βλ. Brouwer, όπ.π., σ. 254· Oliver, προαναφερθέν στην υποσημείωση 26, σ. 241).

46 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, τις αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 1975, 12/74, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή τόμος 1975, σ. 87, σκέψη 14), και της 16ης Δεκεμβρίου 1986, 124/85, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1986, σ. 3935, σκέψη 7)· η υπογράμμιση δική μου.

αλλά σύτε και τώρα, πρόβλημα προσαρμογής της ονομασίας πωλήσεως και/ή της επισημάνσεως σε εκείνες υπό τις οποίες το προϊόν διατίθεται στο εμπόριο εντός του κράτους μέλους παραγωγής.

Συνεπώς, η μη προσθήκη στην υπουργική απόφαση ρήτρας αμοιβαίας αναγνωρίσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετη με το κοινοτικό δίκαιο.

39. Δεν σκοπεύω με τις παρούσες προτάσεις μου να προτείνω την εισαγωγή, όσον αφορά τις προσφυγές λόγω παραβάσεως κράτους μέλους, ενός κανόνα de minimis, που το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να απορρίψει [47].

Αντιθέτως, πρέπει να αναγνωριστεί η ύπαρξη διαχωριστικής γραμμής — που ίσως δεν έχει ακόμη χαραχθεί σαφώς αλλά που δεν αμφισβητείται κατ' αρχήν — μεταξύ της ασκήσεως προσφυγής βάσει του άρθρου 169 της Συνθήκης για την (επιτρεπόμενη) διαπίστωση ότι κρατικό μέτρο είναι τώρα ικανό να έχει δυνητικά περιοριστικά αποτελέσματα και της ασκήσεως προσφυγής βάσει του ίδιου άρθρου για τη (μη επιτρεπόμενη) αμφισβήτηση κρατικού μέτρου δυναμένου να έχει τέτοια αποτελέσματα μόνο στο μέλλον, και μάλιστα υπό την προϋπόθεση ότι η νομική κατάσταση και το οικονομικό πλαίσιο θα μεταβληθούν σε σχέση με την αντίστοιχη κατάσταση και το αντίστοιχο πλαίσιο που υφίσταντο κατά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη.

40. Βάσει των ανωτέρω, εκτιμώ ότι η Γαλλική Δημοκρατία δεν παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 30 Συνθήκης.

IV — Πρόταση

Ενόψει των ανωτέρω παρατηρήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο:

— να απορρίψει την προσφυγή και

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

47 — Βλ. τις αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1991, C-209/89, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1991, σ. I-1575, σκέψη 6), και της 17ης Νοεμβρίου 1992, C-105/91, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1992, σ. I-5871, σκέψη 20).